

Geliş | Received: 29.07.2020.
Kabul | Accepted: 29.08.2020.
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.775501

Gül Nihal KUL

Arş. Gör. Dr. | Res. Asisst. Dr.
Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gümüşhane-TÜRKİYE
Gumushane University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Gumushane-TURKEY
ORCID: 0000-0001-5671-0237
gulnihalinal@gumushane.edu.tr

Ahmet Mithat Efendi'nin Hokkabaz Kitabı

Öz

Ahmet Mithat Efendi, modern Türk edebiyatına pek çok türde ve konuda kaleme aldığı yazılarla yön vermiş usta bir yazardır. Bu çalışmada H. 1292/M. 1875 yılında Arap alfabesiyle yazmış olduğu "Hokkabaz Kitabı"nın Latin alfabesine çevirisi yapılmıştır.

Hokkabaz Kitabı, bir giriş ve hokkabazlık gösterilerinin yer aldığı otuz dört davadan oluşmaktadır. Giriş kısmında Fransızca olarak yazılmış eserin bazı bölümlerinin hızlıca tercüme edildiğini ifade eden Ahmet Mithat Efendi, bu eserin sadece el çabukluğuna ve göz bağlılığına dayanan bir hokkabazlık kitabı olmadığını özellikle vurgulamıştır. Eserde yer alan gösterilerde kimya, fizik ve matematik bilimleri el çabukluğu ve dil becerisiyle birleştirilerek hem halkın beğenisi kazanılmış hem de onları şaşırtarak merak duygusu canlı tutulmuştur.

Ahmet Mithat Efendi, halkın seyirlik oyunlarından aşına olduğu hokkabazlık/sihirbazlık gösterilerini, icra edilmesi büyük ustalık isteyen bir sanat olarak görmüş ve arkadaş ortamlarında yapılması mümkün olan hokkabazlık/sihirbazlık gösterilerini, herkesin anlayabileceği bir dil ve üslupla bölüm bölüm anlatmıştır. Bazı bölümlerin daha iyi anlaşılması ve icra edilmesi için ayrıca örnekler vermiş, "tenbih, yani, mesela, mütercim tarafından ihtar-ı mahsus" gibi ilave başlıklar açmıştır.

Latin alfabesine aktarılan bu çalışma ile hem Ahmet Mithat Efendi kütüphanesinden bir eserin, daha çok okuyucuyla buluşma imkânı bulması hem de geleneksel Türk tiyatrosundan günümüze kadar geçen zaman içerisinde hokkabazlık/sihirbazlıkla ilgili var olan kültürel birikime bir katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Mithat Efendi, Hokkabaz Kitabı, Hokkabazlık, Sihirbazlık.

Hokkabaz (Juggler) Book of Ahmet Mithat Efendi

Abstract

Ahmet Mithat Efendi who directed modern Turkish literature with his articles on many types and subjects is a expert writer. In this study, was published in AH.1292/G.1875 the "Juggler Book" which he wrote in the Arabic alphabet was translated into the Latin alphabet.

The Juggler Book consists of thirty-four cases with an introduction and juggling shows. Expressing that some parts of the work written in French were translated quickly in the introduction, Ahmet Mithat Efendi emphasized that this work is not just a juggling book based on handiness and blindfold. In the shows in the work, chemistry, physics and mathematical sciences have combined with quickness and linguistic skills, both has been gained the appreciation of the public and has been kept their sense of curiosity alive by surprisingly.

Ahmet Mithat Efendi saw the juggling/magic show performances that the public is familiar with watching games as an art that requires great mastery and explained the juggling/ magic show which can be done in friend environments in a language and style that everyone can understand. He also gave examples for better understanding and performance of some sections and opened additional titles such as "secrecy, i.e. warning for the translator."

With this work, which is transferred to the Latin alphabet, it is aimed that both a work from the Ahmet Mithat Efendi library will have the opportunity to meet more readers and contribute to the existing cultural experience of juggling / magic in the time that has passed since the traditional Turkish theatre.

Keywords: Ahmet Mithat Efendi, Juggler Book, Jugglery, Wizardry.

Giriş

H. 1260/M. 1844 yılında İstanbul’da dünyaya gelen Ahmet Mithat Efendi, modern Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden biridir. Türk edebiyatının “hace-i evvel”i olan Ahmet Mithat Efendi, sanat amacı gütmeyen topluma faydalı olmak adına akla gelebilecek hemen her konuda oldukça sade, anlaşılır, temiz bir Türkçe ile yazmaya özen göstermiştir (Baydar, 1954: 4).

Ahmet Mithat Efendi, hem Doğu kültürüyle hem de Batı kültürüyle ilgilenmiş, dönemin popüler dillerini öğrenerek o dillerde verilmiş eserleri okuma fırsatı bulmuştur. Bizim üzerinde çalıştığımız “Hokkabaz Kitabı” da Ahmet Mithat Efendi’nin Batı kültürüne duyduğu ilgi sonucu topluma faydalı olacağını düşünerek Fransızcadan çevirdiği bir eserdir. Eserin kapak sayfasında Ahmet Mithat Efendi’nin adı geçmemektedir. Ancak Ahmet Mithat Efendi’nin hayatını ve eserlerini içeren hemen her eserde “Hokkabaz Kitabı”nın adı geçmektedir (Baydar, 1954: 17; Baysal vd., 2010: 219; Koz, 2020: 167). Bizim istifade ettiğimiz eserin kaynağı, Almanya’da Bayvera Eyalet Kütüphanesindedir. Ancak kütüphanenin on-line verilerinde eser sahibi olarak Ahmet Mithat Efendi’nin değil de Kırk Anbar Yayınevinin sahibi Mehmed Cevdet’in adı geçmektedir (Cevdet, 2016:1).

Eserin basım özelliklerinden bahsedecek olursak eser, ilk kez Bâb-ı Âli caddesindeki 28 numaralı Kırk Anbar Matbaasında basılmıştır. Kapak sayfasından “Kırk Anbar İlavesi-Ramazaniyelik” olduğunu, H. 1292/M. 1875 yılında İstanbul’da basıldığını, matbaa sahibinin Mehmed Cevdet olduğunu öğrenmekteyiz. Eser, 33 sayfadan oluşmaktadır. Bir giriş/mukaddeme ve 34 davadan oluşmaktadır. Giriş kısmında, Fransızca olarak yazılmış eserin bazı bölümlerinin hızlıca tercüme edildiğini ifade eden yazar, bu eserin sadece el çabukluğuna ve göz bağcılığına dayanan bir hokkabazlık kitabı olmadığını vurgulamıştır. Eserde yer alan gösterilerde kimya, fizik ve matematik bilimleri el çabukluğu ve dil becerisiyle birleşerek hem halkın beğenisini kazanmakta hem de onları şaşırtarak merak duygusunu canlı tutmaktadır. Özellikle son dönemlerde zor zamanlardan geçen halkın güzel ve eğlenceli vakit geçirmesi amacıyla tercüme edilmiş bir eserdir.

34 davadan oluşan eserde gösteriler “dava, suret icrası, tenbih” sıralaması ile verilmiştir. Kimi zaman bu sıralamaya “mesela, yani” gibi başlıklar dahil edilmiş, meselenin daha iyi anlaşılması adına örnekler verilmiştir. Öncelikle her davada gösterinin içeriği birkaç cümleyle takdim edilmiştir. Hemen sonrasında yani suret icrasında, temaşa edilecek gösterinin nasıl yapılacağı detaylı bir şekilde anlatılmış, tenbih veya mühim tenbih ile dikkat edilmesi gereken hususlara vurgu yapılmıştır. Yazar, kimi gösterilerde bununla da yetinmeyerek örnek üzerinden konuyu izah etmeye devam etmiştir.

Bu çalışmada modern Türk edebiyatının en mümtaz ve üretken yazarlarından Ahmet Mithat Efendi’nin Arap alfabesiyle kaleme almış olduğu “Hokkabaz Kitabı” Latin alfabesine aktarılmıştır. Yazarın kelime tercihinin ve cümle düzenine hiçbir müdahalede bulunulmamış, kelimelerin yazımında TDK esas alınmış, TDK’de yer almayan Arapça, Farsça kelimeler asli şekliyle yazılmıştır. Ahmet Mithat Efendi, metni tercüme ederken oldukça sade, anlaşılır bir dil kullanmış, az sayıda Arapça, Farsça kelime kullandığı için metni sadeleştirme ihtiyacı duyulmamıştır. Sayfa sayısının az olmasından dolayı müstakil bir kitap olarak basılmasına gerek duyulmamış, makale olarak düzenlenerek hem sihirbazlık gösterileriyle ilgilenenlerin hem de edebiyat çevrelerinin beğenisine ve hizmetine arz edilmiştir.

Hokkabaz Kitabı

Mukaddeme

İnsanların çoğu bir yerde kendi kendisine oturduğu zaman yine kendi kendisini eğlendirebilmek iktidarından mahrumdur. Halbuki benibeşerin en büyük ihtiyacatından birisi dahi mutlaka eğlence olup bu büyük ihtiyacın tesviyesi yolunda köşe kahvehanelerinden bede’e ile büyük tiyatrolara varıncaya her nev eğlence mahalleri için milyonlar sarfı göze aldırılmıştır.

Diyelim ki kibardansınız. Koca bir selamlık açmış ve onun için bu kadar masarif ihtiyar etmişsiniz. Meramınız? Üç beş ahbap bir yere gelip bir hoşça vakit geçirmek değil mi? Hatta kibardan olmasa gözüyle şu eğlence ihtiyacının sevgiyle selamlığı bulunan bir zata devam edersiniz. Lakin bakalım böyle cemiyetlerde de eğlenebilmek kolay mıdır? Bazı cemiyetlerde “saat başları” gelir ki lakırdı kesilip herkes yalnız sükûta değil hatta esnemeye dahi vardığından mücerret yine bir lakırdı açmaya vesile olmak üzere “Galiba yine saat başı olmalı ki lakırdı kesildi.” denilir.

Bir cemiyette böyle saat başları geldiği ve belki vaktin nasıl geçtiği dahi bilinmeden kemal-i keremi ile anlatabilmek için hikâye vesaire kitapları dahi yazılmış ve basılmıştır. Avrupa’da ise bunlara zamime olarak bir de salon hokkabazlığı suretine revaç verilmiştir ki eğlence olmak hususunda bu suret-i suver saireye tefevvuk eylemiştir. Mesela ahbap miyanında bir zat var ki “Elinize bir zar alınız, onu üç defa atınız. Her defasında ne düşmüş olduğunu görmeden bilirim.” diyor ve davasını icra dahi ediyor. Şimdi evvela ahbap bu marifete istiğrâb ve saniyen bunun sihri neresinde olduğunu merak ederek salisen bu marifeti öğrenmek için ne kadar eğlenir? Ne güzel vakit geçer.

İşte bu girih ile dahi ihvan-ı zamana böyle eğlenceli bir kitap arz ediyoruz. Kendimiz hokkabaz olmadığımız için eserimizi bir telif gibi telakki etmemeli. Fransızca olarak elimize geçen bir hokkabaz kitabının bazı mevad-ı mücribesini tercüme ediyoruz. Mevadımın derecesi miyanında el çabukluğundan ibaret şeyler var ise de bir çoğu dahi kimya ve hikmet-i tabiiye ve riyaziyyat gibi en büyük fününun delalet eylediği keşfiyat-ı garibedendir. Umarız ki bu hizmetimiz dahi nas tarafından bir hüsn-i rağbetle telakki buyurulur.

(Mütercim)

Birinci Bab

“Bazı Tuhaf Marifetler”

Dava (1)

Bir deste pike kâğıdından (1) üç tane intihap ediniz. Birliler, on bir ve suretler, on ve baki kâğıtlar kendi damgaları derecesinde addolunmak üzere intihap eylediğiniz üç kâğıdın damgaları ceman yekûn ne miktara balığ olduğunu görmeden keşfedebilirim.

Suret İcrası

Kâğıtları beğenmiş olan zat onları bir masanın üzerine yüzleri aşağıya doğru koyacak. Farz edelim ki bir dokuzlu, bir birli ve bir de sûret intihap eylemiş. Dokuzlunun üzerine altı kâğıt ilavesiyle on beş ve birli, on bir sayılacağından onun üzerine dahi dört kâğıt ilavesiyle yine on beşe ve sûret on sayılacağından onun üzerine dahi beş kâğıt ilavesiyle yine on beşe iblağ edecek. Bu ameliyatın hiçbirisini görmeyeceğim. Badehu kusur kâğıtları bana verecek. Ben onları-güya kokluyormuşum gibi halkı iğfal edecek hareketlerle- sayacağım. Pike kâğıtları otuz iki addolduğundan bunların on sekiz tanesi masa üzerinde tevkif edilmiş ise baki on dört tane kalmış demektir. Şimdi bu miktarın üzerine havadan dahi on altı ilave edeceğim. (14+16=30) Yani sayıların yükü otuza balığ olacak. Şimdi hadara derim ki “Sizin intihap eylediğiniz üç kâğıdın damgaları ceman yekûn otuzdur.” Vâkiâ onlar bir dokuzlu, bir onlu, bir de on birli intihap etmiş olduklarından bunlar (9+10+11=30) otuz eder.

Tenbih

Her ne zaman baki kalarak bana verilecek olan kâğıtların miktarına havadan on altı zam ider isem mutlaka balığ olacak miktar üç adet müntehip kâğıtların yekûn miktarıdır.

Dava (2)

Sağ elinize bir miktar malum mesela leblebi alınız. Sol elinize dahi yine bir miktar malum leblebi alınız. Bu iki miktarın birisi çift olsun diğeri tek. Ben çift olan miktar sağ veya sol elinizden hangisinde ve buna mukabil tek olan miktar dahi hangisinde olacağını görmeden bilirim.

Suret İcrası

Leblebileri eline alan zat sağ elinde bulunan miktar ne ise ona bir misli dahi havadan zam etsin. Sol elinde bulunan miktara dahi iki misli ilave eylesin. Sonra bunları yek diğerine cem etsin, yekûnu tek mi düştü çift mi bana söylesin. Eğer yekûnu tek olur ise derim ki sağ elinizde bulunan leblebiler çift ve sol elinizde olanlar tek idi, bilakis yekûnu çift ise derim ki sağ elinizde bulunanlar tek ve solda olanlar çift idi.

Yani

Farz edelim ki sağ eline dört almış ve sol eline üç. Sağa bir misli daha zam ettik sekiz ve sola iki misli daha zam ettik dokuz oldu. İkisinin yekûnu on yedi ider. Öyle ise sağda çiftin, solda tekin vucûbuna dair verdiğimiz hüküm doğrudur. Bilakis sağda üç, solda dört bulunsada üçe bir misli daha ilave ettik altı ve dörde iki misli daha koyduk on iki ve bunların yekûnu on sekiz eyledi. Öyle ise sağda tek ve solda çift bulunduğuna dair verilen hüküm dahi doğrudur.

Mühim Tenbih

Bu meselenin misali riyaiziyeden olup (Her adet ferdi fert ile darp etmek yine bir hasıl darp ferdi intaç eder ve zevc ile darp bir hasıl darp zevci nice verir ve bir aded zevci ferd ile darp bir hasıl darp ferdi ve zevc ile darp bir hasıl darp zevci intaç eder.) düsturu üzerine mebnidir. Binaenaleyh bu marifetin hin icrasında tekrar vaka olur ise “Sağ elinizdekine bir ve soldakine iki misli ilave ediniz, demeyip de sağ elinizdekine bir çift ve soldakini tek adetle darp ediniz.” denilse yine matlup hasıl olur. Mesela $(3 \times 6 = 18) + (4 \times 7 = 28) = 46$ demiş olsak kırk altı zevc olmakla sağ elinde tek ve sol elinde çift bulunduğuna hükmedilebileceği hesap aşiyane hafı değildir.

Dava (3)

Hatrınızda bir sayı tutunuz. Tuttuğunuz sayıdan bazı tenzilatın icrasıyla baki ne miktar kaldığını bilirim.

Suret İcrası

Hatrında her ne miktar tutmuş ise ona bir miktar daha zam ettiriniz. Sonra kendi tarafınızdan dahi mesela dört ilave ettiriniz. Badehu bunların yekûnunu ikiye ayırsın. Nısfını atsın. Sizin zam ettirdiğiniz miktar-ı meçhuli de atsın. Baki sonradan ilave ettirdiğiniz miktar-ı malumun yani dördün nısfı kalır. Mesela o hatrından on tutmuş. Mislini dahi siz zam ettirdiniz (20). Badehu sizde dört verdiniz, oldu yirmi dört. İkiye bölüp nısfını attı, on iki kaldı. Bundan dahi sizin zam ettiğiniz miktar-ı meçhuli yani onu attı, iki kaldı ki verdiğiniz miktar-ı malumun yani dördün nısfıdır.

Bu marifetin birkaç kat tevsii bu marifetin şu zikrettiğimiz derecesi pek umumidir. Bunu herkes bilir. Lakin ben derim ki “Hatrınızdan bir miktar sayı tutunuz. Bir ol miktarını da Ahmet’ten kezalik bir ol miktarını da Mehmet’ten alınız. Yine ne kadar kalmış olduğunu bilirim.”

Suret İcrası

Mesela hatrınızdan on tutunuz. Ahmet’ten ve Mehmet’ten dahi o miktarları alıp zam ettiniz. Etti otuz. İşte ben de size dokuz verdim, otuz dokuz etti. Şimdi bunu üç paya taksim ediniz. Bir payını atınız. (Ki $39/3=13$ ve $39-13=26$) Yani otuz dokuz, üçe taksim olunur ise her pay on üç düşer ve bu on üç otuz dokuzdan tezyil olunur ise yirmi altı kalır. Badehu Ahmet’ten aldığınız on ile Mehmet’ten aldığınız onu da yerlerine veriniz. Kalır altı ki benim size verdiğim dokuzun sesanidir.

Mühim Tenbih

Bu misale dahi riyazi olup asıl hilesi onun hatrında tuttuğu adedi çürütmektir. Bunun içindir ki kendisinin tuttuğu adedi bir ol miktar daha zam ettirdikten sonra yarıya bölüp evvela yarısını attırırlar ve badehu zam olunan bir ol miktarı da yerine verirler. Öyle ise demek oldu ki harifin tuttuğu adetten hiçbir şey kalmadı. Mesela on tutmuş idiyse bir on dahi siz zam ettiniz, yirmi oldu. Onu bir kere attı ve diğer onu dahi yerine verdi, elde bir şey kalmadı. Bu hile malum olduktan sonra elde kalacak miktar var ise o dahi sonradan zam ettirdiğiniz miktar-ı malumdur. Şimdi o zat kendi tuttuğu adette hariçten bir miktar zam etmiş ise siz kendi tarafınızdan verdiğiniz adedin nısfı ve iki misli zam etmiş iseniz siz kendi tarafınızdan verdiğinizin $2/3$ 'ünü yani üçte ikisi ve hariçten üç misli ilave ettirmiş iseniz siz kendi tarafınızdan verdiğiniz miktarın $3/4$ 'ünü yani dörtte üçünü ve hakeza hariçten beş misli zam eylemiş yani beş zattan birer ol miktar almış ise siz kendi zam ettirdiğiniz adedin $4/5$ 'i yani beşte dördünü veli ahire altı misli zam etmiş ise $5/6$ 'yı zam etmiş ise eğer $6/7$ ve sekiz misli ise $7/8$ ve dokuz misli ise $8/9$ 'unu haber verirsiniz. Beş adetten bir misli alarak zam olunmak suretini bir mecliste icra eyledim. Herkes âdem imkânına zahip olmuşlar idi. Karşımda bulunan zat hesabı yanlış eylediği cihetle ilk defa sende muvaffak olamadığımdan ehıbbanın aleyhinde olan gayreti müzdad olmuş idi. Nihayet birisi kalemi alıp hesabı doğru icra eylediği zaman tamamıyla muvaffak olmaklığım üzerine herkese bir hayret geldi ki tarif edemem. Meğer hatrında on adedini tutmuşlar. Ben dahi şöyle hareket eyledim. Dedim ki:

Ol miktarın bir mislini Ahmet'ten, bir diğer mislini Mehmet'ten, birini daha Ali'den, birini daha Veli'den, bir de İbrahim'den alınız. (Almışlar yekûnu altmış olmuş.) Ben de size altı verdim. (Altmış altı olmuş.) Bu miktarı altıya taksim ediniz. ($66/6=11$ olmuş.) Bir payını havaya atınız. ($66-11=55$ kalmış.) Ahmet'ten, Mehmet'ten, Ali'den, Veli'den, İbrahim'den aldıklarınızı birer birer yerlerine veriniz. ($55-10-10-10-10=5$ kalmış.) Badehu verdiğim altının $5/6$ 'sını yani altıda beşini hesap ederek baki beş kaldığını haber verdim. Şaşılar.

Dava (4)

Bir çift tavla zarını atınız. Ne düşmüş ise görmeden haber verebilirim.

Suret İcrası

Evvela zarlardan birisine bakınız. Noktaları ne ise ona bir misli ve badehu beş zamla yekûn ediniz. Bu yekûnu beş ile darp eyleyiniz. Hasıl darba öteki zarın miktarını da zam ediniz. Badehu bu yekûndan yirmi beş tenzil ediniz. Mutlaka iki haneli yani yirmi beş ve otuz altı gibi iki rakamdan ibaret bir miktar kalır ki bu rakamların birisi zarın birisininin, diğeri diğeri noktalarını ima eder.

Mesela

Zarlar se (3) badehu düşmüş. Evvela seyi ele alalım. Bir misli zam olundu beş dahi ilave edildi, on bir oldu. Bunu beş ile darp ettik, elli beş oldu. Diğer zardaki do (2) miktarını da ilave ettik, elli yedi oldu. Yirmi beş tarh ettik, otuz iki kaldı. 3 seye ve 2 doya işaret edildiğinden atılan zarların miktarı se, badehu do olduğunu hükmeyledik.

Tenbih

Eğer ahabap zarlardan birisini tavlının bir gözüne ve diğerini diğer gözüne atmış olsalar hangi gözdeki kaç noktalı olduğunu dahi bilirim diye de dava edilebilir. Bu hal mesela sağ göze atılan zarın miktarını en evvel ele alıp da bir mislini ve badehu beşi onun üzerine zam ettirmiş isem en sonra yirmi beş tarh ile hasıl olan iki haneli rakamın ilk hanesi mutlaka en evvel hesap etmeye başlamış olduğum tarafımdaki zarın miktarıdır. Mesela tavlının sağ gözüne se (3) atmış ve sol gözüne dahi do (2). Ben seyi evvela ele alıp da ameliyata başlar isem en sonra (32) kalır ki işte bunun da ilk hanesi yani üç en evvel ele almış olduğum zarın miktarıdır.

Dava (5)

Bir tek zarı elinize alınız. Onu üç defa atınız. Her defasında ne düşmüş olduğunu istihraç ederim.

Suret İcrası

Bu dava âdeta muhayyir-ül ukûl olacak kadar garip ise de fûnun-u riyaziye bunu dahi muhayyir-ül ukûl olacak kadar suhulet ve maharetle hasıl edebilir. En evvel düşen miktara bir misli daha zam ve badehu beş daha ilavesiyle en sonra beşe darp ederek miktarını hıfzeta. Badehu şu miktar mahfuza ikinci defanın miktarını zam ederek hasılını on ile darp etmeli. Bu miktara dahi üçüncü defanın miktarını zam ederek şu miktardan iki yüz elliye tenzil etmeli. Baki bir miktar kalır ki onun birinci rakamı ilk defanın ve ikinci hanesi ikinci defanın ve üçüncü hanesi dahi üçüncü defanın miktarlarıdır.

Mesela

İlk defasında dört, ikincide altı, üçüncüde iki düşmüş. Dörde bir mislini ve badehu beş zam ederek miktarını on üçe vardırıktan sonra beş ile darp ettik, altmış beş oldu. Bu miktara ikinci zarın miktarını zam ettik, yetmiş bir oldu ki bunu on ile darp ettik, yedi yüz on oldu. Buna üçüncü zarın miktarını ilave ettik, yedi yüz on iki oldu. Bundan iki yüz elli adedini tenzil ettik, dört yüz altmış iki kaldı. Atılan zarların dahi sırası şöyle dört-altı-iki idi.

Tenbih

Bu mesele dahi mesail-i riyaziyeden olup fûnun-u riyaziyenin kuvvetine nihayet olduğu cihetle bir tek zarı yalnız üç defa değil kırk defa atmış olsalar dahi her defanın miktarı ayrı ayrı bulunabilir ise de tafsilden ihtirazen şu üç defasıyla iktifa eyledik.

Dava (6)

Bir efendiye kilârcı idim. Bir gün bir yerden otuz iki tane gayet iri karpuzlar geldi. Efendi bunları kilerin dört tarafında bulunan raf üzerine dizdi. Her raf üzerindeki saydı, dokuzar olduğunu bana ihtar ile bunlardan hiçbir tanesini çalmamaklığımı tenbih eyledi. İşte evvela karpuzları şöyle dizmiş idi:

o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o

Ben ilk defasında bunlardan dört tanesini çaldım. Efendi geldi, yokladı. Yine her sırayı dokuz bularak karpuzların tamam olduğuna kandı. Zira ben karpuzları şöyle dizmiştim:

oo o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o
o o o o o o o o o o

oo o o o o o o

Yani rafların köşe cihetlerine ikişer tane koymuş idim. Badehu dört daha çaldım. Yine gelip saydı, sıraları tamam buldu. Zira o zaman dahi köşelere üçer koyarak karpuzları şöyle dizmişim:

o o o
oo oo oo
o o o
oo oo oo
o o o
oo oo oo

Bundan sonra dört karpuz daha çaldım. Şu halde yani on iki karpuz çalındığı zaman dahi efendi geldi, saydı. Her sırayı dokuz ve otuz iki karpuzu tamam buldu. Zira ben köşelere dört karpuz koyarak şöyle yerleştirmişim:

oo o oo
oo oo
o o
oo oo
oo o oo

Dava (7)

Bir deste iskambil kâğıdından yirmi tane ayırdıktan sonra on âdeme ikişer tanesini beğendiririm. Badehu herkesin beğenmiş oldukları kâğıtları birer birer bulup çıkarırım.

Suret İcrası

Yirmi kâğıdı ikişer ikişer ayırıp her çifti dahi üst üste koyarak masa üzerine dizerim. Badehu herkes bir çift alıp hangi kâğıtlar olduğunu beller. Ben dahi diğer taraftan masa üzerine aşağıda görüleceği veçhile birden yirmiye kadar dört sıra numara yazarak her numaranın yanına dahi şu "mutus dedit nomen cocis" Latin kelimelerini yine Latin haruf ile yazarak ve bunların bir tılsım olduğunu erbab-ı temaşaya ilan ederim. İşte mezkur kelimeleri ve numaraları şöyle yazarım:

m u t u s d e d i t n o m e n c o c i s
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Bunları o kadar kapalı yazarım ki her kâğıdı tamamen numaraların üzerine koyduğum zaman numaralar örtülse bile harfler örtülmez. Şimdi herkesin beğenmiş olduğu çiftlerin ikisini birbirinden ayırmayarak toplarım. İlk kâğıdı alıp açarak damgaları dışarıda yani görünür olduğu halde bir numaranın üzerine koyup ikinci kâğıdı ise on üç numaraya koyarım. Zira bu iki numaranın ikisinin dahi gösterdiği harf "m" harfidir. Badehu üçüncü kâğıdı alıp iki numaranın üzerine koyarım. Dördüncüyü yani üçüncü kâğıdın eşini dahi dört numaraya koyarım ki iki ve dört numaraların gösterdiği harfler hep "u" harfleridir. İşte bu suretle her çifti ikisi bir cins harf gösteren numaralar üzerine koyarak tekmil kâğıtları tertip eyledikten sonra lalettayin bir âdeme "Sizin beğendiğiniz iki kâğıt hangi sıralarda bulunur?" diye soralım. Farz edelim "Birinci ile dördüncü sırada bulunur." der ise bu iki sırada birbirine benzeyen harfler "s" olduğundan bu harflerin yanındaki kâğıtlar onun olduğunu bilir ve gösteririm. Eğer yalnız ikinci sırada olduğunu söyler ise o sırada "d" harfleri müteşabih olduklarından onların yanındaki kâğıtlar mutlaka kendi kâğıtları olduğunu anlarım.

Tenbih

Bu oyunun hilesi meydanda yani bir âdemin bellemiş olduğu kâğıtları yine cins ve ehadden iki harf mukabiline koymaktan ibaret ise de mezkur dört Latin kelimesini birer tılsım ve efsun olmak

üzere kabul ettirerek kemal-i maharetle icra olunduğu zaman cemiyete pek ziyade taaccüp vermektedir.

Dava (8)

Malumdur ki bir kibrit yalnız bir kere yanmak için yapılmıştır. Bahusus kibrit ıslandıktan sonra yanmayacağı cihanın bildiği bir şeydir. İşte ben bir kibriti dokuz kere yakarım, hem de her defasında ıslatıp ıslatıp da öyle yakarım.

Suret İcrası

Bir kadeh su almalı. Bir tane de büyücek başlı kibrit intihap etmeli. Kibriti sürterek ateş alır almaz derhal suya batırmalı. Kibrit söner. Badehu onu saçlara sürüp kurulmalı, tekrar yakmalı. Yine yanar. Tekrar suya sokup kurulmalı. Bu suretle dokuz defaya kadar yanar.

Tenbih

Bu marifet ziyade maharetle icra olunur ise haziruna hayret vermemek mümkün değildir. Hatta herkes kibrit ıslandıktan sonra yanacağına bir türlü kani olamayarak “Sen mutlaka saçların arasına dokuz tane kibrit saklamışsın.” diye saçların içini aramaya kalkışılar. Bu halde gayet naz gösterip en sonra saçları aratmaya da razı olmalı. Orada kibrit bulamadıkları zaman daha ziyade mütehayyir olurlar. Halbuki bu meselede göz boyamacılığı olmayıp bunun hikmeti kimyadır. Zira bir kibrit vâkıâ bir defa yanmak için yapılmış ise de bir an için yanmak üzere yapılmamıştır. Yani yandığı zaman bir iki saniye devam eder. İşte kibrit yanar yanmaz suya sokup söndürdüğümüz halde teknil yanıp bitmesine müsaade göstermemiş oluyoruz. Bu surette ise büyücek başlı bir kibritin tamamıyla yanacağı zamanı dokuza taksim eylemiş oluyoruz. Saniyen yanmak üzere bulunduğu halde suya soktuğumuz kibrit vâkıâ söner ise de onu söndüren şey su değildir. Su içinde hava bulunmamasıdır ki hava bulunmadığı yerde hiçbir şey yanmaz. Kibrit sönüp bittikten sonra su içinde çok tutmamalı. Zira ıslanır. Az tutulduğu zaman ıslanmaması ise o halde kibritin etrafından suyun bir gömlek uzakça bulunmasıdır. Zira su ateş içine giremeyeceği gibi takrip de edemez. Elhasıl bu marifeti pek maharetle icra etmek için evvelce birkaç kutu kibrit yakarak talim etmek ve eli alıştırmak lazımdır. Layıkıyla idman geldikten sonra ise bir kibriti dokuz defa değil büyücek başlı kibrit olur ise on beş defaya kadar da yakmak mümkündür.

Dava (9)

Amerika'yı keşfeden Kristof Kolomb'un şu hikayesini bilir misiniz ki: Kristof Kolomb Amerika'yı bulmadan evvel kendi aleyhinde bulunanlar en meşhur kapudanlardan birkaç tanesini Amerika tarafına göndermişler idiyse de yeni dünya bulununcaya kadar gitmeye cesaret edemediklerinden cümlesi meyusen avdet eylemişler idi. Vakte ki Kristof Kolomb bir cesaret-i garibe ile garb tarafına doğru gide gide Amerika'yı buldu. O zaman dahi hasımları “Âdem! Amerika'yı bulmak da bir hüner mi sayılır? Garb tarafına doğru gidersek Amerika'ya vasil olursun.” diye istihzaya başladılar. Bir akşam Kristof Kolomb bir ziyafette bulunur. Lakin düşmanları bu sözü yüzüne karşı dahi söylemişler idi. Kristof asla fütür göstermeyip dedi ki “Efendiler! Ben Amerika'yı bulunmaz bir şey diye hükmetmedim. Zira bulunmaz bir şey olsa ben dahi bulamamalı idim. Lakin şu denizin öte tarafındaki Amerika'yı benden başka bulacak âdemi bulmak isterim. Bu ise kolaydır. İşte size bir yumurta. Her kim bunu kıcı üzerine oturtabilir ise Amerika'yı bulacak olan odur.” Bu lakırdı üzerine herkes eline bir yumurta alıp kıcı üzerine oturtmaya çalıştılar ise de hiçbirisi muvaffak olamadı. Nihayet Kristof'a “Haydi bakalım sen oturt.” dediler. O dahi yumurtayı alıp kıcı tarafıyla masa üzerine olduğu gibi kırarak bu suretle oturttu. Cemaat bunu görünce “Âdem sen de! O da marifet mi? Onu kim yapamaz?...” dediler ise de Kristof şu cevapla cümlesini mebhut eyledi, dedi ki: Evet! İşte bu da Amerika'yı bulmak kadar kolay bir şeydir. Lakin bir kere nasıl icra edildiğini görünce suret icrası kimsenin aklına gelmez.

Sözü biraz uzattık. Âdeta tarih dersine çevirdik ama zararı yok. Şimdi siz davama bakınız. Kristof Kolomb yumurtanın ancak kıcını kırıp yaslayarak oturtmuş değil mi? İşte ben yumurtayı asla kırmaksızın hem de kıcı üzerine değil burnu üzerine oturtabilirim. Hem de Kristof’un teklifi gibi birinin sofrası üzerinde değil âlâ mücella bir ayine üzerinde durdurabilirim.

Suret İcrası

Bir taze yumurta alınız. Kuvvet ve şiddetle sallamaya başlayınız. O kadar sallayınız ki içinde sarısıyla akı birbirine güzelce karışsın. Badehu ayineyi veyahut ayine kadar mücella bir sathı masa üzerine koyunuz. Ama o kadar düz durmalı ki hiçbir tarafa meyletmemeye gayret lazımdır. Bunu da tesviye ruhuyla icra etmek mümkün olur. Ondandır yumurtayı burnu üzerine ve gayet terazeli koyunuz. Mütevazın olarak durur. Bu suretle Kristof Kolomb’a dahi galebe etmiş olursunuz. Lakin yumurtayı kıcı üzerine oturtmak mukavelesine girmeyiniz. Vâkıâ yine oturabilir. Ancak muvazenesini buldurmak için gayet maharetli bir el ister.

Dava (10)

Bir elinize altın ve diğerine gümüş para alınız. Ben altın ve gümüşün hangi elinizde olduğunu bilebilirim.

Suret İcrası

Bu davanın suret hali 2 numaralı davanın suret hali gibidir. Yalnız altın için adetten hem de çift olarak bir isim koyup “Ben altının ismini iki koydum.” dersiniz gümüşün ismini de koyarak “Gümüş paranın ismini de üç koydum.” diye hesaba başladınız, hatta işin daha ziyade ekeni belli etmemek ister iseniz en sonra iki miktarı cem ettirdiğiniz zaman kaç olduğunu sormayıp “Şu miktar mecmuayı bıçaksız olarak ikiye pay edebilir misiniz?” diye sorarsanız edebilirim der ise adedin çift olduğunu ve edemez ise tek olduğunu anlar ve ona göre hüküm verirsiniz.

Dava (11)

Elime bir elma alırım. Sizi temin ederim ki elma hiçbir taraftan kesilmemiş ve zedelenmemiştir. Badehu ağaçtan mamul bir bıçak alırım. Elma üzerine uzaktan işaretle yine kabuğuna felanına asla halel gelmeden elmayı dört bölük ayırdım.

Suret İcrası

Evvelce bir büyücek ve güzelce elma alalım. Bir yorgan iğnesine ibrişim geçirip badehu iğneyi elmanın saç tarafından eni ile kabuğu arasından doğru sokup yürüterek çiçek tarafından çıkarmalı. Sonra yine çıktığı delikten sokarak evvelce yürütülmüş olan cihetin mukabilinden yürüterek ta sap mahalline kadar gelmeli. Bu halde ibrişimin iki uçları dahi bir yere gelmiş olur. Artık ibrişim ile sabun kesmek tarzında elmayı da hâlâ kesmek kolaydır. Bu ameliyat bir de dört bölük etmek için evvelki maktanın mukabilinden icra olunmalı. İşte bu suretle tehiyye edilen elmayı avuç içinde sıkınca dört parçaya ayrılır. Vâkıâ elmayı böyle deruni yarmak biraz sanata ve maharete muhtaç ise de bu marifet bir mecliste icra olunur ise mucip istiğrâb olmamak mümkün değildir.

Dava (12)

Çeliği eritmek ne kadar güçtür bilirsiniz. Cehennem ateşi gibi ateşe atıp gayet suubetle eritebilirler. Ben ise bir çubuk çeliği bir mangal ateşte eritebilirim. Zira benim ateşim tılsımlıdır.

Suret İcrası

Bir çubuk çeliği kırmızı olacak kadar kızdırmalı. Badehu onu bir kısıkaç ile tutup diğer eline dahi bir çubuk kükürt alarak üzerine sürmeli. Çelik o saat su gibi erir.

Dava (13)

Bir incecik yirmilik altını kalınlığına alarak ikiye tefrik edebilirim.

Suret İcrası

Bir masanın üzerine müselles surette üç toplu iğneyi dikine dikmeli. Onun üzerine altını koymalı. Badehu üzerine kükürt çiçeği yığılmalı. Bir kibrit ile ateş vermeli. Yanıp söndükten sonra üst yüzünde yirmilik altının bir katmanını görürsünüz.

Dava (14)

Bir deste kâğıt içinden lalettayın bir tanesini alınız. Belleyniz. Bellediğiniz kâğıdı yine o destenin istediğiniz tarafına vaz edeyim. Sonra istediğiniz kadar karıştırayım. Siz dahi istediğiniz kadar kesiniz. Ben kâğıtların yüzüne de bakmadığım halde yalnız terslerine nazarla beğendiğiniz kâğıdı bulur çıkarırım.

Suret İcrası

Bunun için intihap olunacak kâğıtların ters tarafı düz beyaz veyahut düz renk olmayıp nakışlı bulunmak lazımdır. Bu nakışların üzerine elbet bazı cihetler olacak ki kâğıdın bir semtini tayin edecek. Mesela nakışların bazı yerleri ay şeklinde olur ise bunların uçları hep bir tarafa teveccüh edecektir. Şimdi evvelce bir deste kâğıdın hepsinin tersinde olan birer alametini hep bir tarafa teveccüh ettirilmeli. Mesela kâğıtların tersinde aylar resmolunmuş ise cümlesinin uçlarını yukarı tarafa çevirmeli. Badehu paketi bir zata takdim ederek beğeneceği kâğıdı beğendikten sonra alıp - eğer kâğıda bakar iken onu çevirmemiş ise - çevirip onun alametini baş aşağıya alarak paketin orta yerine koymalı. Bundan başka kâğıtları çevirmemek üzere ne kadar lazım ise o kadar karıştırmalı. Nihayet beğenilen kâğıdı bulmak için terslerini muayeneye başlamalı. Hepsinin alametleri bir tarafa müteveccih olduğu halde hangisinin alameti umumuna muhalif olan tarafa müteveccih ise matlup olan kâğıt o olacağı bedihidir. Eğer bu marifet maharetle icra olunur ise halk nazarında pek ziyade garip görünür.

Dava (15)

Bir deste kâğıttan on kişiye birer tane beğendiririm. Badehu onunu dahi bulur çıkarırım.

Suret İcrası

Bunun suret icrası dahi 14 numaralı dava gibidir. En ziyade dikkat olunacak şey herkes kâğıtlara bakarken çevirip çevirmediğine bakmaktır. Zira bakan âdem çevirmiş ise bir de siz çevirdiğiniz halde kâğıdına umum kâğıtların teveccüh etmiş oldukları hizaya gelir ki bu halde matlup olanlar bulunamaz. Bundan sonra birinci âdeme paketin üst tarafından bir kâğıt vermiş iseniz ikinciye daha alt taraftan üçüncüye daha aşağıdan ve nihayet en sonraki âdeme dahi en aşağıdan kâğıt vermeli. Ta ki iki âdem sehven bir kâğıdı beğenmemiş olsun. Umum kâğıtların aksine olarak çevrilmiş olan kâğıtları bulmak için dahi dikkat lazımdır. Zira ihtimal ki kâğıtları karıştırır iken matlup olunanlardan ikisi veya daha ziyadesi üst üste gelmiştir. Elhasıl gayet dikkatle hareket olunarak on kâğıdın onu dahi bulunduktan sonra bunları bir tabağa muntazaman dizmeli. Ve herkese gösterip “Sizin beğendiğiniz kâğıt bunun içindedir ya?” diye sormalı ki mutlaka “Evet” cevabını verecektir. Çünkü herkesin kâğıdı hangisi olduğuna dikkat mümkün değildir.

Dava (16)

Size bir şişe mavi su veririm. Ağzını tıpa ile tıkayınız. Ben derhal suyun mavi rengini çalarım. İster iseniz şişenin ağzını açınız. Rengi yine yerine koyarım. Pek canınız ister ise bu defa daha ziyade dikkatle kapayınız. Mutlaka yine çalarım. Ve ister isem çaldığım rengi yine yerine koyarım.

Suret İcrası

Bir şişe derune “alcali volatil” koyunuz. Üzerine de “limaille de cuivre” koyup eritiniz. Bu eczalar her eczacılarda vardır. Bu mahlut size bir âlâ mavi su peyda eder. Eğer şişenin ağzını tıpa ile tıkar iseniz bu renk kendiliğiyle kaybolur. Tekrar açar iseniz yine avdet eder. Bu bir inkılap-ı kimya

idir ki mezkur rengin bekası havaya mukabil bulunmaya tevkif eder. Fakat “Rengi çalarım, işte çalıyorum.” gibi latifeler maharetle icra olunur ise halka büyük garabet verir.

Dava (17)

Bir âlâ kavanoz veyahut güzel bir cam üzerine nefesim ve soluğum ile istediğim yazıyı yazabilirim. Hem de bir âlâ hüsnühatla ki hattatlar hayran kalsınlar.

Suret İcrası

“Caried’ espagne” yahut “vitriol de chypre” denilen eczadan bir kurşun kalemi teşkil ediniz. Badehu bir sırça kavanozu veyahut bir güzel pencere camını temizleyip üzerine istediğiniz şeyi bir hüsnühatla hattata yazdırınız. Sonra yazıyı bir bez ile siliniz. Her zaman yazıyı tekrar göstermek lazım gelir ise üzerine hohladığımız gibi yazılar meydana çıkar. Lakin bunun icrasında gayet ustalık kullanılmalı. Halkın gözü o günde camı bir ehemmiyet ve dikkat ca’lîye ile silip hohlar iken dahi bir hattat yazı yazar iken ne kadar ezilir, büzülür, sakınır, himmet eder ise taklit etmeli. Güzel icra olunur ise pek latif bir oyundur.

Dava (18)

Bir kırmızı gülün evvela rengini çaldıktan sonra yine iade edebilirim.

Suret İcrası

Tamamıyla açılmış bir kırmızı gül alınız. Bir tabla içine dört beş tane ateş koyup üzerine bir miktar toz kükürt serpererek gülü tütsüleyiniz. O saat rengi beyaz olur. Sonra bir miktar suya biraz da beyaz sirke koyarak gülü batırınız. Yine evvelki rengini alır.

Dava (19)

Bir masa üzerine dört mum dizerim ki ikisi yanmakta ve ikisi dahi henüz yanmamaktadır. Sonra bunların üzerine bir tabanca sıkırım. Yanmakta olan mumlar söner, yanmamakta bulunan mumlar alevlenir.

Suret İcrası

Mumlar bütün ve fitilleri henüz alıştırmış olacak. Yanmayacak olan fitillerin orta yerlerine bir bıçağın ucuyla darı tanesi kadar “d’angleterre phosphor” fosfor yerleştirmeli, diğer ikisini de yakmalı. Yanan mumları tabancanın ağzına daha yakın götürüp yanacakları öte tarafa koymalı. Tabanca yalnız barut ile kuru sıkı olarak dolar, şu halde tabancayı patlatınca yanar mumları söner ve diğeri ateş alır. Bu bir mesele-i kimya olduğundan istenilir ise on beş mumu söndürüp diğer on beşini yakmak dahi mümkündür.

Dava (20)

Dört yüz adım mesafeden bir tüfek kurşunuyla yanar mumun alevini kapıp söndürebilirim ki hiçbir nişancının haddine bile düşmemiştir.

Suret İcrası

Bir yuvarlak kurşun alıp birbirine mukabil iki taraftan karşı karşıya delmeli. Tüfeği bununla doldurup güzelce nişan alarak muma atmalı. Yarım arşın uzak geçse bile rüzgarıyla mumu söndürebilir.

Dava (21)

İki duvar üzerine kömür ile iki âdem resmederim. Badehu bir mumu alırım. Birisinin ağzına tutarım. Üfleyip söndürür. Diğerinin ağzına tutarım, yakar.

Suret İcrası

Duvar üzerine evvelce birer delik yapmalı. Birisine bir miktarlık barut koymalı. Diğerine de kişniş, fosfor d’angleterre vaz etmeli. Badehu resimleri iri burunlu korkunç şeyler olarak resmedip

ağzılarını tamamen bu noktalar üzerine getirmeli. Şimdi yanan mumu barutlu ağza yaklaştırdıca barut yanıp mumu söndürür ise de güya üfleyip söndürmüşten hiç farkı olmaz. Fosforlu ağza tuttuğunuz zaman ise derhal alevlenip yanar. Bunun hüsn-i icrasında maharet ile davranılır ise o kadar istiğrâb verir ki bir resmin mum söndürmesi ve yakması mümkün olmadığı malum bulunduğundan halk “Mutlaka duvarın o tarafında bir delik vardır da mumu oradan söndürüp yakıyorlar.” diye aramaya dahi kıyam ederler.

Dava (22)

Bir tüfek kurşununu bir kâğıda sararım. Badehu bir lamba üzerine asarım. Kâğıt içinde kurşun eriyip damla damla düşer. Halbuki kâğıt yanmaz.

Suret İcrası

Bu hikmet-i tabiiyece garibedir ki herkes şaşar. Kurşun gayet yuvarlak olmalı. Cilalı ve oldukça kuvvetli bir kâğıda sarıp badehu bir tel bağlayarak lamba üzerine asmalı. Lambanın harareti kâğıdın mesamatından geçip kurşunu eritir. Ve eriyen kurşun kâğıdın ortasında bulunacak olan bir delikten akar, halbuki kâğıda hiçbir şey olmaz.

Dava (23)

Bir yumurta üzerine iplik sararım. Badehu onu ateş üzerine koyarım. Yumurta pişer, ipliğe bir şey olmaz.

Suret İcrası

Bunda zann-ı beşerin hiçbir dahili yoktur. Bu da tabiiyetin esrar-ı garibesindedir ki bir yumurta üzerine sımsıkı sarılan iplik ta yumurta pişinceye kadar yanmaz.

Dava (24)

Size bir yapma çiçek gösteririm ki çiçekleri ve yaprakları bembeyazdır. Badehu bunu bir tılsımlı su içine sokar çıkarırım. Her çiçek kendi rengine göre boyanmıştır.

Suret İcrası

Bunda biraz külfet var ise de letafeti dahi külfetine değer. Yapma çiçek yapan bir çiçekçiye beyaz nevadirden birtakım yapraklar ve beyaz sakankordan gül, lale, sümbül gibi çiçekler imal ettirirsiniz. Aşağıda birtakım kimyali sular arif olunmuştur. Ki onlar rengarenk ise de hâlihazırları bembeyazdır. Bu suların ileride zuhur edeceği malumunuz olan renkleriyle yaprakları ve çiçekleri mütenasiben ıslatırsınız. İsteddiğiniz rengi istediğiniz çiçeğe verdikten sonra cümlesinden bir buket yapıp kurutursunuz. Her ne zaman icap eder ise buketi bir mecliste ârâ' edersiniz. Herkes görür ki bembeyazdır. Sonra bunu yine aşağıda tarif olunacak banyo içine daldırıp çıkarınca her çiçek ve yaprak evvelce verilmiş olan renkleri izhar eder ki halk nazarında sihirbazlık nevinden bir şey addolunur. Zira banyo içinden bir boya almış diye hükmedilse bir su içinde birkaç türlü renk olmayacağı ve bhusus yaprakları yeşil ve çiçeği kırmızı ve sarı olarak boyayamayıp karmakarışık boyamak lazım geleceği derkârdır.

Suların Suret Tertibi

“Esprit de nitre” denilen maddeyi on misli kadar suya katar iseniz âlâ kırmızı olur.

Aynısafa yahut gün çiçeği denilen çiçekten bir miktarını (Eczacıardan fleur de souci diye arasanız bulursunuz.) gayet âlâ ve imbikten çekilmiş beyaz sır ki içinde sekiz on gün ıslatıp badehu süzünüz. Suyu güzel bir sarı renk tevellüt eder. Lakin bu suyu muhafaza edeceğiniz zaman şişenin ağzını güzelce tıkamalı. Zira bozular. Limonu âdeta sıkıp suyunu alınız. Âlâ bir benefşe rengi tevellüt eder.

“Sel de tartre” denilen eczanın gayet beyaz ve kuru olan cinsinden bir miktarını adi suda arınır. Âlâ bir yeşil renk verir.

İşte şu dört renk dördü dahi beyaz birer su olduğu halde bir kâğıt veya bez bunlarla ıslatılıp kurutulduktan sonra aşağıki banyo içinde tekrar ıslatılır ise her renk mesudane çıkar.

O banyo dahi şudur:

Bir miktar benefşe çiçeğini havanda yavaş yavaş ezmeli. Ezer iken içine bir tülbentten süzüp suyunu almalı. Ve bu suyu banyo olarak kullanmalı.

Dava (25)

Bir halkayı uzunca bir kurdeleye geçirip iki ucunu iki âdemin eline verdiğim halde halkayı sarkıt edebilirim.

Suret İcrası

Bu oyun yalnız el çabukluğuyla icra olunacağından suret icrasında maharet kemali lazımdır. Halkayı takacak olduğumuz kurdale ikisi bir boyda ve ikişer arşından ziyade tevellüde iki kurdale olacaktır. Hani salınan müsadesi var ise beş arşın uzunluğunda olsalar daha âlâ olur. Bunların herbirini iki bükmeli ve uç tarafları erbab-ı temaşanın eline verileceğinden tam orta yerleri yani kıvrılmış oldukları taraflar incecik ipek ile birbirine dikilmeli. İpeğin ve kurdalelerin hep bir renkte olacakları ihtara muhtaç değildir. Şimdi bu suretle tembüh edilmiş bulunan kurdalenin bir ucunu zata ve diğerini diğerine verir iseniz onlar ikisini beraber uzatılmış iki kurdalenin birer uçlarını tutuyoruz zan ederler. Badehu halkayı bir ucundan geçirmeli pek gergin tutarlar ise kurdale kırılacağından bahisle biraz gevşetmelerini rica edersiniz. Gevşettikten sonra herkesin elinde bulunan iki ucundan birer tanesini istersiniz. Diğer birer tanesi kendi ellerinde kalacağı cihetle vermemezlik etmezler. Sağ tarafınızdaki âdemin verdiği ucu sol tarafınızdakine ve onun verdiğini diğerine verseniz ama enini belli etmemek için evvelce güya bir dönüm yapmaya çalışmış gibi hareketler gösterirsiniz. Verdikleri uçları bu suretle mübadele ettikten sonra her biri ikisi beraber uzatılmış iki kurdalenin birer uçlarını tutmuş olur. Onlar tamam iki ucu bir yere getirmek ile meşgul iken siz el çabukluğu ile kurdaleleri birbirine rapt eden ipliği kırarsınız. Halkayı çıkarıp aldıktan sonra hala kurdalelere hiçbir şey olmamış olduğu görülünce erbab-ı temaşaya hayret verir.

Dava (26)

Mesela kış ortasında biz size yazdan kalma solmuş kurumuş bir çiçek gösteririm. Badehu bu çiçeği âdetâ yazın taze açılmış haline koyarım.

Suret İcrası

Bu çiçeğin yazın tedarik ve hıfz edileceği derkârdır. Bunun için bir kökte bulunan goncaların en kutlusunu ve henüz açılmak üzere bulunanlarını intihap etmeli. Kesileceği zaman sekiz on parmak kadar sap bırakılarak hem de makas ile kesilmeli. Kesildiği mahalli mühr ü balmumu ile muhafaza etmeli. Birkaç gün hariçte bırakıp goncalar kemal ile solduktan sonra herbirini gayet kuru olmak şartıyla birer kaba kâğıda sarmalı. Cümlesini bir tahta kutu içine koyup yine beraber muhafaza etmeli. Şimdi her ne zaman istenilir ise bu goncalardan bir tanesini alıp mühr ü balmumu bulunan ucunu kestikten sonra suda ezilmiş kireçle içine atınca yeniden açıyormuş gibi açılır.

Dava (27)

Bir bardağın içine bir miktar ilaç koyarım. Badehu onun üzerine sudan başka bir şey koymadığım halde birçok renkler gösterebilirim.

Suret İcrası

“Bois d’inde” yani Hint ağacı denilen nebatın usaresinden bir miktarını kadeh içine koymalı. Orta yerde ise bir kavanoz su bulunup bunun adı su olduğunu ispat için bir miktarını içmeli ve bir miktarını da halka göstermeli. Diğer tarafta dahi başka bir kadeh hazır bulunmalı ki onun içine yani kenarlarına evvelce biraz sirke sürülmüş olmalı. Şimdi Hint ağacı usaresi içine biraz su koyduğunuz gibi şarabi bir renk gösterir. Bu kırmızı suyu sirkeli bardağa dökünce sarı olur. Badehu bu bardağın

dibinde yalnız üç parmak kadar sarı su bırakıp küsurunu atınız. İşbu sarı suyun üzerine bir miktar adi su koyunuz. Koyu şarabi bir renk gösterir. Birazını daha atıp üzerine biraz daha su koyunuz. Şeker renk bir levn peyda eder. Eğer bu aralık el çabukluğu ile bu suyun içine iki damla kadar mürekkep akıtılabilir ise âlâ bir mavi renk dahi gösterebilirsiniz. Şimdi bir suya şarabi sarı badehu koyu şarabi badehu şeker renk ve nihayet mavi renkler vermek halkın istiğrâbını mucip olup mutlaka kavanozdaki su içine bazı ilaçlar saklanmış olduğunu dava ederler.

Dava (28)

İki elinize birer miktar leblebi alınız. Lakin iki miktar birbirine müsavi olmasın. İki eliniz de ceman yekûn kaç leblebi bulunduğunu bilirim.

Suret İcrası

Sağ elinde bulunan miktardan bir miktar-ı malumunu sol eline naklettirmeli. Badehu sağ elinde ne kadar kalmış ise o miktar leblebiyi sol elinden alıp yine sağa naklettirmeli. O halde sol elinde kalan miktar sizin en evvel sağdan sola naklettirmiş olduğunuz miktarın iki katıdır. Bu suretle sol elinde kaç tane bulunduğunu anlamış olursunuz. Badehu sağ elinde bulunan miktar sol elinde bulunan miktardan ne kadar az veyahut çok olduğunu sorarsınız. Alacağınız miktara göre hesap ile sağ elindeki miktarı da anlarsınız. Tamamen hesabınızı yoluna koyduktan sonra “Efendi sizin iki elinizde bulunan leblebiler ceman yekûn şu kadardır.” dersiniz ki bu keramete şaşarlar. Bundan sonra dahi “Hatta sağ elinizdeki şu kadar ve sol elinizdeki dahi bu kadardır. İşte şimdi onu da bana şeytanlar haber verdi.” dersiniz ki onların da hayreti bir kat daha artar.

Mesela

Farz edelim ki sağ ve sol eline on ikişer leblebi almış. “Sağ elinizden beş tane leblebiyi sol elinize naklediniz.” dersiniz. Nakil eder bu halde sağda yedi ve solda on yedi olur. Badehu “Şimdi sağ elinizde ne kadar kaldı ise yine o kadar leblebiyi sol elinizden alıp sağa naklediniz.” dersiniz. Sağ elinde yedi leblebi kalmış olduğundan o miktarı soldan bir hızla sağa nakledince sağda on dört ve solda on leblebi kalır. İşbu on leblebi ise sizin en evvel sağdan sola naklettirmiş olduğunuz beşin iki katıdır. İşte sol elde bulunan miktarı bu suretle anladınız. Şimdi sağda bulunan miktarın solda bulunan miktardan ne kadar az veyahut çok olduğunu sorarsınız. Sağdaki dört tane ziyade olduğunu haber verir. Öyle ise onu dört daha zam ettikçe on dört olacağı derkâr bulunmakla sağdaki miktarın da on dört olduğunu anlarsınız. İki yirmi dört edeceğinden iki elde ceman yekûn yirmi dört tane bulunduğu anlaşılır. Bahusus elhâlet hâzihi bu yirmi dördün on dördü sağ ve onu sol elde bulunduğu dahi bilinir.

Dava (29)

Benim hünerim yalnız iki elinizde bulunan miktarın ceman yekûnunu bildikten sonra elhâlet hâzihi her elinizde ne kadar bulunduğunu da bilmekten ibaret değildir. İster misiniz ki en evvel sağ elinize kaç ve sola ne miktar almış olduğunuzu da haber vereyim. Ben onu daha evvelden bilir idim ama latife olması için sizi bu kadar üzdüm.

Suret İcrası

Bu mesele, mesail-i riyaziyedendir ki mepsuten icra olunduğu gibi makûsen dahi icra olunabilir. Şöyle ki: Biz anlamış idik ki sol elinde on ve sağ elinde on dört vardır. halbuki bu sağ elindeki miktarın evvelce nısfı var iken sonra o miktar kadar daha leblebiyi soldan alıp sağa götürür iken dörde iblağ eylemiş olduğu edna bir mülâhaza ile malum olur. Zira yukarıdaki fikre de gösterildiği vecihle sağ elinde bulunan miktardan (yani on ikiden) bizim tayin eylemiş olduğumuz beş miktarını sol eline nakil eyledikten sonra sağda ne kalmış ise badehu onun bir mislini dahi soldan alarak on dörde balığ olmuş idi. Bu halde on dördü iki nısfı ayırıp da birisini yine sol ele verirsiniz, sağ elde yedi kalacağını bilmekten kolay âlemde bir şey yoktur. Sağ elde yedi kaldığını bildikten sonra ise biz evvela ben sağ elden beş taneyi çıkartıp sola verdirmiş olduğumuz dahi malum

olduğundan bu beşin yerine yani sağa iade edince on ikiye baliğ olur. Anlaşıyor ki sağ eline en evvel almış olduğu miktar on iki imiş. Yirmi dördün on ikisi sağ elde bulunur ise elbet sol elde dahi ancak on ikisi bulunur. İşte şu suretle bilâ-teemmül bilinir ki o zat evvelen sağ ve sol ellerine on ikişer tane leblebi almış.

Tenbih

Eğer zihnen hesapta kuvvetiniz olup da bu iki davanın ikisini birden dava ve yine ikisini birden icra eder iseniz halka hayret-i kâmil vermiş olursunuz. İşte o halde verilecek emirleri bervech-i ati yazdık. Muhataptan alınacak cevaplar üzerine edilecek hesapları dahi daha aşağıda irâ’e edeceğiz.

Emir 1: Sağ elinizde bulunan miktardan iki tanesini sola naklediniz. (Bu iki adedi hatırda tutmalı zira bir emir sonra sol elde kalacak miktar bu ikisinin iki misli olan dört olacaktır.)

Emir 2: Şimdi sağ elde ne miktar kaldı ise soldan o miktarı alıp sağa naklediniz. (Muhatap bu hareketi icra edince malum oldu ki sol elinde hatrınızda tuttuğunuz ikinin iki katı olan dört kaldı.)

Emir 3: Şimdi sağ elinizde bulunan leblebinin miktarı soldan ne kadar ziyade veya noksandır? Bu halde alacağınız cevap mesela “Altı ziyadedir.” ise sol elde dört olduğunu bildiğinizden ve altı ile dört on edeceği dahi aşikar bulunduğundan muhatabın sağ elinde on tane olduğunu ve iki elindekilerin ceman yekûn on dört tane ettiğini anlarsınız. Fakat henüz bir cevap vermeyip zihninizden şu zikri ati hesabı edersiniz. Şöyle ki:

Sağ elinde on tane var imiş. Halbuki sağ elinde bulunan adet evvelce şimdikinin nısfı iken o miktar dahi soldan alarak ona iblağ eylemiş. Öyle ise soldan evvel nısf-ı diğeri almadan evvel beş var idi. Ben ise bu beşten iki tanesini daha evvel yani ilk emrimle sola naklettirmiştim. Bu ikiyi yerine iade edince evvelki beş ile beraber yedi etti. Şimdi hükmederim ki sağ elinde en evvel yedi var idi. On dört tanenin yedisi sağ elinde imiş ise diğeri yedisi dahi sol elinde olacağı derkârdır.

İşte hesabı badehu icra edersiniz ki “Efendi sizin iki elinizde bulunan leblebiler ceman yekûn on dört tanedir. Şimdiki halde bunlardan on tanesi sağ dört tanesi sol elinizdedir. Lakin en evvel yedisi sağ ve yedisi sol elinizde idi.” Artık bu cevabı alıp da şaşmamak hazirun için mümkün değildir.

“Mütercim Tarafından İhtar-ı Mahsus”

Leblebileri eline almış olan zatın en evvel her eline kaç tane almış olduğunu bilmek için hesab-ı makus ve hesab-ı rücu ameliyatına hiç hacet yok idi. Daha yirmi sekiz numaralı dava mucibince ceman yekûn kaç leblebi almış olduğunu istihraç edildikten sonra çünkü sağ ve sol elinde bulunan adetler birbirinin aynı ve yekdiğerine müsavi olduklarından bir nısf sağ ve nısf-ı diğeri sol elinde bulunacağını anlayabiliriz. Mesela yirmi sekiz numaralı dava mucibince bulduk geldiği leblebiler yirmi dört tane imiş. “Siz en evvel on iki tane bir elinize ve on iki tane diğeri almışsınız.” diyebiliriz. Geldik yirmi dokuz numaralı davanın tenbihinde gösterilmiş olduğu vecihle ceman yekûn on dört tane almış olduğunu görünce bunu “Ellerinize yedişer tane almışsınız.” demek işten bile değildir. Lakin kitabın müellifi bu kadar uzun tarifatla hesab-ı makus ve rücu kavaidini göstermiş olması bervech-i ati otuz numaralı davayı dahi halledebileceğine suhulet olmak içindir.

Dava (30)

Benim hünerim yalnız bu kadar da değildir. İki elinize aldığınız leblebiler miktarının birbirine müsavi olması dahi lazım değil. Bir eliniz tek ve diğeri çift olmak üzere birer miktar leblebi alınız. Hangi elinizdeki çift ve hangisindeki tek ve çift olanı ne kadar ve tek olanı ne kadar ve elhâlet hâzihi hangi elinizde tek ve hangisinde çift ve bunlarında tek olanı ne miktar ve çift olanı ne miktar olduğunu hep hesap edebilirim.

Suret İcrası

Evvela iki numaralı davanın suret icrası tarikiyle hangi elinde çift ve hangi elinde tek olduğunu bulmalı. Saniyen yirmi dokuz numaralı dava mucibince hareket etmeli ise de sağ elden sol ele nakledilen miktar-ı malumun badehu sağda kalan miktar kadar dahi soldan nakedince –iki misli sol elde kalmış olacağını hükmedeceğiniz zaman eğer sol el tek eli ise o halde mezkur iki misli bir de havadan zam etmeli. Yok eğer sol el çift eli ise bilakis iki misliden biri tenzil etmeli. Ondan sonra yirmi dokuz numaralı davanın tenbihinde gösterildiği vecihle bir hesap yapıp kâffe-i mesaili halletmeli.

Mesela

Muhatabımız sağ elinde altı ve sol elinde yedi tutmuş. Bir kere iki numaralı davanın suret icrasınca hareket ederek sağ elde altı ve sol elde yedi olduğunu istihraç eyledik. Sonra sağ elden mesela iki taneyi sola nakletmesini emreyledik. (Nakletti sağda dört ve solda dokuz oldu.) Sağ elde ne kadar kaldı ise o miktarı soldan almasını emrettik. (Sağ elde dört kalmış olduğundan bir o kadar miktar dahi soldan alarak sekiz ve sol elde ise dokuzdan dört çıkınca beş kaldı.) Şimdi hesap edecek olsak solda ikinin iki misli olan dört kalmış olması lazım gelir. Ama bu sol el evvelce tek adedin yani yedinin bulunduğu el olmakla bu davada tavsiye edildiği vecihle havadan dahi bir zamlı solda beş kaldığını hükmeyledik. (Filvâki öyle kalmış idi.) Sağ elinizdekinin sol elinizdekinden ne kadar ziyade veya noksan olduğunu sorduk. (Üç ziyade olduğunu haber vermekle üç ile beşi cem ettik, sağ elinde bulunan dahi sekiz olduğunu ve sağ ve solda ceman yekûn on üç bulunduğunu anladık.) Bundan sonra düşündük ki onun sağ elinde bulunan sekiz evvelce sekizin nısfı bulunan dört idi. Halbuki biz bu elden daha evvel dahi almış idik. Bu ikiyi dört ile cem eyledik, altı oldu. On üçün altısı sağda olmak lazım gelir ise elbet yedisi dahi sol elde bulunduğunu hükmederiz.

İhtar

Eğer bir cemiyette iki ve yirmi sekiz ve yirmi dokuz numaralı davalar icra edilmeden işbu otuzuncu dava icra edilir ise mucip olacağı hayrete nihayet olamaz.

Dava (31)

Üç âdem ellerine birer miktar leblebi alsın. Lakin üçünün de miktarları müsavi olsun. Ben her birinde ne kadar leblebiden ceman yekûn ne kadar leblebi almış olduklarını ve elhâlet hâzihî her birinin elinde ne miktar leblebi bulunduğunu keşfedebilirim.

Suret İcrası

Birinci âdemin elinden bir miktar leblebiyi ikinci âdeme verdirmeli. Badehu ikinciden dahi birinciden almış olduğu miktarın iki katını alıp üçüncüye verdirmeli. Bu halde ikincinin miktarı ne kalmış ise o miktarı üçüncüden alıp ikinciye vermeli. Ve birincinin miktarı da ne kalmış ise onun bir mislini ikinciden alıp birinciye vermeli. Bu ameliyatın icrasından sonra malum olur ki üçüncü âdemin elinde kalan miktar en evvel birinciden alıp ikinciye verdirmiş olduğunuz miktarın tam üç mislidir¹. Şimdi birinci ile ikinci ellerinde bulunan leblebileri saysınlar. Yekûnu üçüncüden ne kadar ziyade ve noksan olduğunu söylesinler. O ziyade ve noksanı üçüncünün miktarına zam veya ondan tenzil etmek suretiyle mecmunun miktarını bulmak kolaydır. Bundan sonra şu da malumdur ki ikincinin elinde kalan miktar daima birincinin nısfıdır. Halbuki birinci ile ikincinin miktarları mecmusu sizin malumunuz olacağından o mecmuyu üçüncü hisseye taksim ile iki hissenin birincide ve bir hissesinin ikincide olduğunu hükmedebilirsiniz.

Mesela

Farz edelim ki üç âdem ellerine altışar leblebi almışlar. Birinciden iki tanesini ikinciye verdikten (Birincide dört kaldı, ikincide sekiz oldu.) sonra birinciden aldığımız ikinin iki mislini yani dördü ikinciden alıp üçüncüye verdik. (Bu halde ikinci dahi birinci gibi dört kaldı ve üçüncü ise on oldu.) Şimdi ikincide olan miktar kadar yani dört kadarını üçüncüden aldık. (Öyle ise üçüncü altıya

indi ve ikinci sekiz oldu.) Badehu birincide olan kadarını yani dört taneyi dahi ikinciden alıp birinciye verdik. (İkinci yine dört kaldı, birincide ise sekiz oldu.) Şimdi hükmederiz ki şimdi üçüncüde bulunan miktar en evvel birinciden alıp ikinciye vermiş olduğumuz ikinin üç mislidir. (Vakıa altıdır.) Yine hükmederiz ki birincinin elinde bulunan ikincinin iki mislidir. (Öyledir zira birincide sekiz ve ikincide dört kalmıştı.) Sorarız ki birinci ile ikincinin ellerinde bulunan üçüncünün elindeki miktardan ne kadar ziyade veya noksandır. (Sekiz ile dört on iki edeceği cihetle on iki dahi altıdan altı ziyade olmakla bize altı ziyade olduğunu ifade ederler.) Bu altıyı üçüncünün elinde bulunduğu malumumuz olan altıyı zam eder isek on ikiye balığ olur ve bununla birinci ve ikincinin ellerinde on iki tane bulunduğunu hükmederiz. Madem altı tane dahi üçüncü elinde vardır. Demek oluyor ki hepsi on sekiz imiş. İşte bu on sekizden altısı üçüncüdedir. Küsür olan on ikiyi üçe taksim ederiz ki bir payı yani dördü ikincide ve diğer iki payı yani sekiz dahi birincidedir.

İhtar

Mesail-i riyaziye ilâ gayri’n-nihâye uzanıp gider ise de bu ameliyat üç âdemden ziyadeye tatbikte şayet müşkilat görüleceği cihetle biz bu kadarıyla iktifa eyledik.

Dava (32)

Bir akşam ahabtan bir zatın konağına gittim. Her zaman kendilerine hünerler, marifetler göstermekte bulunduğumdan beni hüsn-i suretle kabul eylediler. Hâl ve hatır sualinden falandan sonra “Aman efendi, bir tuhaf hüner-kes daha var mı? Zira sizden görmekte olduğumuz hünerler bize ziyadesiyle taaccüp veriyor.” dediler. Birkaç günden beri keyifsizce olduğumdan bahisle bir yeni hüner icat etmemiş olduğumu dermeyan eyledim. Hokkabazlığa ziyadece merakı olanlar bu cevaptan memnun olmadılar. Israr etmeye başladılar. Ben nazda sebat ettim. Nihayet “Gayet tuhaf bir eski hünerler hatırıma geliyor ise de bilmem içinizde öyle bir âdem var mıdır ki o hüneri icra edeyim?” dedim. Âdemi ne yapacağımı sordular. Bu hünerlerin icrası için bir âdem lazım olduğunu ve onun dahi uzun boylu, sarı bıyıklı, nahif bir zat olması gerektiğini söyledim. Hazirunun cümlesi birbirini yokladılar. İçlerinden Mehmet Efendi’yi buldular ki benim tarif eylediğim kıyafete tamamıyla muvaffak olup ondan başkası o kıyafette değil idi. Ben Mehmet Efendi’ye derdest icra olan hünerde bana muavenet etmesini rica eyledim. Korktu, bir türlü razı olmadı. Ahabap cümleten rica eylediler. Ben dahi “Canım size bir fenalık olmayacak, sizi tılsımlayacağım, her kim gönlünden ne tutar ise bir hatif onu size haber verecektir.” diye teminat verdim. Verdiğim teminat halkın nazar-ı dikkatini celp ile bir kat daha meraklarını mucip olduğundan Mehmet Efendi’ye daha ziyade rica eylediler. Nihayet o da bin nazla bin havfla kabul eyledi. Kendisini bir sandalye üzerine oturttum. Ahabtan birinin yanına sokulup zihninden bir isim tutarak Mehmet Efendi işitmeden söylemesini tavsiye ettim. “şalgam” dedi. Badehu Mehmet Efendi’ye hitaben “Falan efendi portakal ve hıyar ve kereviz ve elma ve şalgam ve turp ve hindiba ve zeytinden hangisini ister?” dedim. Düşündü, taşındı. “Ha? Ne dedin, ne dedin? Yal Şalgamı mı? Acayip!” deyip badehu bana teveccühle “şalgam” dedi. Herkes şaştı. Bu hünerin sihri neresinde olduğunu bana sordular. “Ne bileyim ben? Tavan arasından doğru bir ses gelip şalgamı istediğini defaatle söyledi.” deyince halkın istiğrâbı arttı. Diğer birisi beni yanına çağırıp kulağıma “ipek” dedi. Ben de Mehmet Efendi’ye dönüp “Falan efendi basma ve çuka ve kadife ve ipek ve ibrişim ve pamuk ve astardan hangisini ister?” dedim. Yine tavana baktı baktı da “ipek” dedi. Ahabap o kadar istiğrâb eyledi ki hatta bazılarının yüzünde dehşet alametleri dahi görüldü. Zira ben o gece haneyi gamla tılsımlamış olduğumu söylemiş idim.

Suret İcrası

Bu oyunun icrasında olan en büyük hüner daha cemiyet-i ahbaba girer girmez hazirunun cümlesini nazar-ı imtihanından geçirip zaten tanımakta olduğunuz Mehmet Efendi’nin eşkaline yakın bir şekilde âdem bulunup bulunmadığını iyice anlamalıdır. Sonra falan şekil ve surette bir âdem taharri eylediğiniz zaman Mehmet Efendi’yi öyle bir tarif etmelidir ki ettiğiniz tarife göre ondan başkasını intihap etmek mümkün olmasın. Halbuki siz daha gündüzden beri Mehmet Efendi ile

mukavele etmişsiniz. “Yemişlerden bir şey isterler ise elma lafzından sonra haber verdiğim şey onların istediğidir ve mensucatından isterler ise keten lafzından sonraki onların matlubudur.” diye aranızda bir parola koymuşsunuz. Ancak onlar evvelce sizin nazınızı ve badehu Mehmet Efendi’nin hafvını ve âdemin kabulde ısrarını görünce aranızda böyle bir ittifak olduğuna asla zâhib olmazlar. Şimdi her şeyi büleñ icra eder iseniz bu kerametle halkı hayran edebilirsiniz.

Dava (33)

Yine ve gece idi ki Mehmet Efendi vasıtasıyla gösterdiğim keramete halkı ziyadesiyle taaccüp ederiz. “Haydi bakalım ben de bir şey tutayım da bilsin.” diye birçok ehl-i merak ortaya atıldığında ve bir şeyin üzerine bu kadar düşerler ise mutlaka foyası meydana çıkacağını bildiğimden “Tavrınız bu oyun bu kadar kalsın, hem artık Mehmet Efendi’ye gaipten haber veren hatifler gittiler. Şimdi onunla bir de domino oynayacağım.” dedim. “Âdem, domina falan neye lazım? Şu hünerlere bakalım.” dediler ise de ben Mehmet Efendi ile oynayacağım domino. Öyle herkesin oynadığı dominolara makis olmadığını ve herkes domino oyununu noktaları dışarı tarafa koyarak ve tonları görerek oynar ise de biz Mehmet Efendi ile noktaları alt tarafa koyup taşların yalnız siyah taraflarını dışarıya çevirerek hasılı görmeden oynayacağımızı dermeyan eyledim. Buna kimse ihtimal vermedi. Hatta cümleden ziyade Mehmet Efendi itirazla “Canım hiç öyle şey mi olur Allah’ı severseniz, kim bilir ne hilesi vardır, ben öyle tehlikeli hilelere gelemem, benden başka âdem yok değil, onlarla oyna.” diye kabulden imtina gösterdi. Ben “Siz şekilde âdemlerden maadasıyla oynamak mümkün değildir zira cinler yalnız sizi istila edebilirler.” dediğimde “Tamam beni cinlere çarptırınız da bir de sakat kalayım, olmaz efendim olmaz!” imtinasında ısrar eyledi. Fakat bir kere meraka düşmüş olan ahbabın ricasına mukavemet mümkün olmadığı gibi ben dahi hiçbir tehlike olmadığını temin eyledim. Nihayet orta yere bir masa koyup karşı karşıya geçerek oynamaya başladık. Her defa oynadıkça Mehmet Efendi “Ha! Şeş ve se mi? Öyle ise aramalı.” diye bela ihtiyar ifşa zar ider idi de ben de kendisini takdir ederek “İşte siz görüyorsunuz ya başkasına da haber vermek ne lazım?” der idim. Nihayet daima noktalar aşağıda kalmak suretiyle oynadık oyunu, bitirdik. En sonra kendisi kemal-i sürurla “Na işte domino!” diye taşı yine siyah tarafı yukarıda kalmak üzere yere çarptı. Bir de ahbab taşları çevirsinler baksınlar ki hepsi sırasında çarlar pençler hep mütenasip. Buna daha ziyade şaşıp her geceden ziyade o gece eğlenmiş olduklarını itiraf eylediler.

Suret İcrası

Bunda dahi Mehmet Efendi ile mukavelemiz vardır. Onun gösterdiği telaşlar, inatlar hep işin hilesini belli etmemek içindir. Masanın bir tarafına o bir tarafına ben oturduğumuz zaman ben sağ ayağımı onun sol ayağı üzerine koydum. O da sağ ayağını benim sol ayağım üzerine koydu. Ben oynadığım zaman domino silsilesinin ucunda kaç kalacak ise o kadar defa ayağımla onun ayağına basar idim. O da öyle yapar idi. Şayet verdiğim işareti anlayamaz ise ayağına yukarıya kaldırması ve hiç işaret vermemek süt beyaza işaret olması kararlaştırılmıştı. Lakin bu oyunu kemal-i maharetle oynamak lazımdır. Yani ayak ile evrilir iken bütün vücut ile sallanmak gibi bir suretle hileyi erbab-ı temaşaya anlatmamalı. Ve bir de işareti aldıktan sonra dahi acele etmeyip düşünerek taşınarak oynamalı. Eğer öyle oynanır ise asla hilesi belli olmayarak devam edilir ve halka hayret verir.

Dava (34)

Bir deste oyun kâğıdı alırım. Orta yerinden bölerim. Birisinin altına mesela kupanın papazını ve diğer nısfının altına dahi maçanın birlisini koyarım. Bnları böyle koymuş olduğumu herkese gösterdikten sonra ellerim birbiri yanına yanaşmamak için bir masanın bir tarafına sağ elimi diğer tarafına sol elimi koyarım. Ellerimin üzerini birer palto ile örtünüz. Badehu kaldırınız. Evvelce kupa papazını görmüş olduğunuz tarafta maça birlisini ve bunun yerinde onu görürsünüz.

Suret İcrası

Evvelce iki tane kupa papazını almalı. Ve bunların arkası üzerine gayet siyah mürekkeple birer maça birlisi resmetmeli. Kâğıtları karıştırır iken bir ustalıklarla bunları iki nısfaya ayrılan destenin

her yarımşar nısfı altına götürmeli. Halka göstermeli. Sonra eller birbirinden ayrı olduğu halde masanın üzerine koymalı. Örtsünler. Tamamen örterler iken kâğıtları çevirmeye başlayıp çevirir çevirmez ve onlar dahi örter örtmez hemen açtırmalı. Papaz yerinde birliyi ve bunun yerinde onu görürler. Bu aralık yani halkın istiğrâbıyla paltolar düşürülür iken bu iki kâğıdı bir takrip çalıp güya birleri zaruri ve tabii üzerine imiş gibi dışarı çıkmalı. Diğer kâğıtları sola ehemmiyet vermeksizin masa üzerinde bırakmış olacağınızdan siz dışarıda iken halk kâğıtları ararlar, çünkü onlar ancak ikişer kupa papazıyla ikişer maça birlesine vücut vereceklerinden bunları birer tane görünce hayrette kalırlar.

Sonuç

Osmanlı döneminde çeşitli sebeplerle hem halkın hem de devlet erkanının katıldığı çok sayıda şenlik tertip edilmiş, bu şenliklerde hokkabazlık gösterilerine sıkça yer verilmiştir. Esasında hokkabazlık, hokka ve benzeri cisimlerin el maharetiyle çevrilmesi üzerine dayanan bir gösteridir. Ancak zaman içerisinde sihirbazlık, canbazlık, hokkabazlık birbiri yerine kullanılan kavramlar haline dönüşmüştür. Bu eserin de adı “Hokkabaz Kitabı” olarak çevrilmiş ancak hokkabazlık gösterilerinden ziyade sihirbazlık gösterilerine yer verilmiştir. Kimi gösterilerde matematik veya kimya bilimi ön plana çıkarken kimi gösterilerde maharet gerektiren bir el çabukluğu ön plana çıkmıştır.

Yazar, hemen her evde bulunabilecek malzemelerle gösteriler hazırlamıştır. Gösterilerde tavla zarı, iskambil kağıdı, domino taşlarından leblebi, karpuz ve yumurtaya; bitkilerden ilaçlara çok çeşitli malzemeler kullanılmıştır. Bazen de tüm bu malzemelerin ötesinde hafızaya alınan bir sayı üzerinden matematiksel işlemlerle gösteriler icra edilmiş, izleyenler âdeta büyülenmiştir.

Mukaddeme kısmında mütercim, kendi konaklarında yahut davetli olarak gidebilecekleri konaklarda eğlenebilme imkânı olan kişilerin yanı sıra kibardan olmayanların da bir araya geldiklerinde eğlenebilecekleri kılavuz niteliğinde bir eser tercüme ettiğini vurgulamıştır. Mütercim, her kesimden insanın yüzyıllardır bir araya geldiğinde icra ederek hoşça vakit geçirdiği anlatı geleneğine Avrupa salon hokkabazlığı ile çeşitlilik kazandırmıştır.

Kırk Anbar serisinde yayımlanan “Hokkabaz Kitabı” giriş kısmında belirtildiği üzere Fransızcadan tercüme edilmiş bir eserdir. Eser üzerinde ne Ahmet Mithat Efendi’nin adı ne de kitabın asıl yazarının adı geçmektedir. Ancak muhtelif kaynaklar ile dil ve üslup eserin Ahmet Mithat Efendi’ye ait olduğunu doğrulamaktadır.

Ahmet Mithat Efendi “idi, imiş, ise, iken” gibi ek fiilleri ekleşmiş halleriyle kullanmaktan ziyade mütemadiyen ayrı olarak kullanmayı tercih etmiştir. Kısa ve anlaşılır cümleler kurmuş olsa da yer yer cümle düşüklüğü görülmektedir. Noktalama işaretlerini çok az kullanmıştır. Mukaddemeden sonra “Birinci Bab” diye başlamış, ancak devamında ikinci, üçüncü baba yer vermemiştir. Eserin yazarından yahut çevirmeninden kaynaklı bazı eksiklikleri olsa da günümüzde dahi ilgiyle izlenen bu gösterilerin icrası için yapılan detaylı anlatımlar oldukça başarılıdır. Eserin Latin alfabesine aktarılması ile daha çok okuyucuya ulaşması ve Ahmet Mithat Efendi kütüphanesine bir katkı sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca insanların birbirinden uzaklaşarak yalnızlaştığı günümüz teknoloji toplumunda insanların yeniden bir araya gelerek el becerilerinin ön plana çıktığı aktivitelerde bulunduğu keyifli zamanlara katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Kaynakça

BAYDAR, Mustafa (1954). *Ahmet Mithat Efendi, Hayatı Sanatı Eserleri*, Ankara: Varlık Yayınevi.

BAYSAL, Jale; KESEROĞLU, Hasan S. ve İlkin MENGÜLEREK (2010). *Müteferrika’dan Birinci Meşrutiyete Kadar Osmanlı Türklerinin Bastıkları Kitaplar: 1729-1875*, 2. Baskı, İstanbul: Hiperlink Yayınları.

CEVDET, Mehmed (2016). “Hokkabaz Kitabı”, Erişim Tarihi: 05.05.2020, (https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=fj5oAAAAcAAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=hokkabaz&ots=2U_7Hzkj4E&sig=b54_RyvjujWYsY5mWkin7XhOH10&redir_esc=y#v=onepage&q=hokkabaz&f=false).

KOZ, M. Sabri (2020). “Ahmet Mithat Efendi’nin Eserleri”, Erişim Tarihi: 15.05.2020, (<http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11498/13041/001583437010.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).